

KALKINMA AJANSLARININ YERELDE MERKEZİLEŞME BAĞLAMINDA İNCELENMESİ: BATI AKDENİZ, DOĞU ANADOLU, FIRAT VE GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSLARI ÖRNEĞİ¹

Salih Ziya KUTLU² & Mustafa GÖRÜN³

Öz

Kalkınma ajansları bölgesel kalkınmadan sorumlu yeni kurumlar olarak aşağıdan-yukarıya bir anlayışı benimsemektedir. Dolayısıyla merkezileşme yerine yerelleşmeyi desteklemektedir. Çalışmanın amacı, merkezîyetçi geleneğe sahip olan Türkiye’de, yeni bir yönetim anlayışın temsilcisi olan kalkınma ajanslarının, merkez-yerel ikileminde hangi yönde hareket ettiğini belirlemektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma deseni olarak örnek olay incelemesi seçilmiş ve örneklem olarak Batı Akdeniz, Doğu Anadolu, Fırat ve Güney Marmara Kalkınma Ajansları belirlenmiştir. Araştırma verilerinin elde edilmesinde ise doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla, örneklem olarak belirlenen kalkınma ajanslarının faaliyet raporları incelenmiştir. Ajansların faaliyet raporları, ajanslara ilişkin kanuni düzenlemelerin incelenmesiyle oluşturulan tema-alt tema sistemiyle kodlanmış ve kodlama neticesinde elde veriler analiz edilmiştir. Analiz sonuçları, “Türkiye’de kurulan kalkınma ajanslarında merkezi aktörlerin belirleyiciliği, yerel aktörlere göre daha fazladır” önermesi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda, ajans kararlarında merkezin belirleyiciliğinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Ajansların daha etkin çalışabilmesi için merkezin belirleyiciliğinin azaltılıp yerel aktörlerin aktif hale getirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Merkezileşme, Yerelleşme, Bölge, Kalkınma Ajansı, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Fırat Kalkınma Ajansı, Güney Marmara Kalkınma Ajansı*

ANALYSIS OF DEVELOPMENT AGENCIES WITHIN THE CONTEXT OF CENTRALISATION IN LOCAL: THE CASE OF WEST MEDITERRANEAN, EAST ANATOLIA, FIRAT AND SOUTH MARMARA DEVELOPMENT AGENCIES

Abstract

Development agencies, as being the new institutions responsible from the regional development internalise a bottom-up approach. Therefore, they assist indigenisation instead of centralisation. The purpose of the study is to identify the action tendencies of development agencies which are representatives of new governmental conception in Turkey which has a traditional centralized-government. Qualitative data collection

1 * Bu çalışma 2018 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen, “Yerelde Merkezileşme Bağlamında Kalkınma Ajansları: Batı Akdeniz, Doğu Anadolu, Fırat ve Güney Marmara Kalkınma Ajansları Örneği” adlı doktora tezinden türetilmiştir. Çalışma, tezin kabulünden sonra yayınlanan 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1 ve 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde kalkınma ajanslarına ilişkin yapılan düzenlemeler göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Sadece Maxqda analiz programından elde edilen tablolarda değişiklikler (Örn; Kalkınma Bakanlığı yerine Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı) yapılamamıştır.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, ziyakutlu@comu.edu.tr

3 Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, mgorun@comu.edu.tr

methods were employed in the study. Case study was used as a research design and development agencies of West Mediterranean, East Anatolia, Fırat and South Marmara were chosen as the samples of the study. Document review method were used for activity reports abtaing. For this purpose, the activity reports of these agencies were examined. The activity reports of these agencies are coded with the categories and sub categories that are formed by detailed analysis of legal regulations about development agencies and then the obtained data were analysed. The results of the analysis were compared with the proposition of “The effect of the centralised actors is more than the local actors in developmental agencies established in Turkey”. As the result of this comparison it is seen that centralised actors has a higher level of determination for the decisions of the agencies. It is a fact that the determination level of the centralised actors must be lowered and the local actors must be activated for actively working agencies.

Keywords: *Centralisation, Decentralization, Region, Development Agency, West Mediterranean Development Agency, East Anatolia Development Agency, Fırat Development Agency, South Marmara Development Agency*

GİRİŞ

Kamu yönetiminden yeni kamu yönetimine, bölgesel kalkınmadan yeni bölgesel kalkınma anlayışına geçilmesi, özellikle merkezîyetçi yönetim geleneğine sahip olan ülkelerde merkez-yerel ilişkileri bağlamında önemli sorun alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan sorunların çözümü ise kamu yönetiminde bir değişimi gerekli kılmaktadır.

Dünyada küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve kamu yönetimi disiplinde yaşanan gelişmeler, geçmişte var olan merkezîyetçi ve kapalı yönetim anlayışı yerine yerelleşme, bölgeselleşme ve yönetişim kavramları çerçevesinde tanımlanan yeni bir yönetim anlayışını oluşturmuştur. Ortaya çıkan yeni yönetim tarzı sadece merkezî değil, yereli de etkilemiş, daha önceleri bölgesel gelişmeyi sağlamak, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını gidermek amacıyla uygulanan geleneksel politikaların yerine yeni bölgesel kalkınma politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Yeni bölgesel kalkınma anlayışının kurumsal anlamda örnekleri ise her ülkede farklı şekilde adlandırılıyor olsalar da bölgesel kalkınma ajanslarıdır.

Dünyada yaşanan gelişmelerin Türkiye’ye yansması ise 2006 yılında olmuştur. Türkiye’de farklı tarihsel dönemlerde farklı gerekçelerle kurulan bölge idare birimlerinin son örneğini kalkınma ajansları oluşturmaktadır. Ülkede var olan merkezîyetçi yönetim geleneği, merkez-yerel arasındaki ağır vesayet ilişkisi (Gözübüyük, 2006: 8) ve Osmanlı’dan beri devam eden “aşkın devlet” anlayışı (Heper, 2006: 91) düşünüldüğünde, kalkınma ajanslarının Türkiye açısından merkez-yerel ilişkilerinde yeni bir ilişki biçimini ortaya koyduğu söylenebilir.

Çalışmanın problemi, Türkiye’de kurulan kalkınma ajanslarının, dünyadaki benzerleriyle karşılaştırıldığında, teorik arka planı olan yeni bölgesel kalkınma anlayışı ve yönetişim kavramlarıyla tam olarak örtüşmediği, geçmişte bölge ölçeğinde oluşturulan yapılar gibi ajanslarda da karar alma süreçlerinde merkezî aktörlerin belirleyiciliğinin,

yerel aktörlere göre daha fazla olduğudur. Bu kapsamda çalışmanın önermesi “Türkiye’de kurulan kalkınma ajanslarında merkezi aktörlerin belirleyiciliği, yerel aktörlere göre daha fazladır” olarak belirlenmiştir. Çalışmanın araştırma soruları ise;

- Kalkınma ajansları merkezi aktörlerle mi, yerel aktörlerle mi daha yakın bir ilişkiye sahiptir?
- Kalkınma ajanslarının kararlarında son sözü söyleme yetkisi merkezi aktörlerde mi, yerel aktörlerde midir?
- Kalkınma ajanslarının merkezi aktörlerle ilişki kurma biçimleri nelerdir?
- Ajansların Sanayi ve Teknoloji Bakanlığıyla olan ilişkisi, 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde ifade edildiği şekliyle; “koordinasyon” kavramıyla açıklanabilir mi?
- Kalkınma ajanslarının yerel aktörlerle ilişki kurma biçimleri nelerdir?
- Ajansların yerel aktörlerle olan ilişkisi, 4 numaralı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde yer alan “kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek” amacıyla uyumlu mudur?
- Kalkınma ajanslarının organizasyon yapısı içinde merkez mi, yerel mi daha fazla ağırlığa sahiptir? olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde temel kavramlar olarak belirlenen merkezileşme, yerelleşme ve bölgesel kalkınma ajansı (BKA) kavramlarına ilişkin tanımlar, ikinci bölümde ise Türkiye’de bölge yönetimin tarihsel çerçevesi ve Türkiye’de kurulan kalkınma ajanslarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, çalışmanın araştırma deseni, yöntemi, kapsamı ve sınırlılıklarının ardından örneklem olarak belirlenen Batı Akdeniz, Doğu Anadolu, Fırat ve Güney Marmara Kalkınma Ajansları faaliyet raporlarından elde edilen verilere ilişkin bulgular yer almaktadır. Sonuç bölümünde çalışmanın dayandırıldığı “Türkiye’de kurulan kalkınma ajanslarında merkezi aktörlerin belirleyiciliği, yerel aktörlere göre daha fazladır” önermesinin doğruluğu, örneklemde elde edilen veriler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kamu yönetimi literatürü incelendiğinde, merkez-yerel ilişkilerinin giderek daha da fazla tartışıldığı görülmektedir. Yeni kamu yönetimi ve yeni bölgesel kalkınma anlayışı çerçevesinde kurulan bölgesel kalkınma ajanslarının incelendiği bu çalışmada, temel kavramlar olarak merkezileşme, yerelleşme ve bölgesel kalkınma ajansı kavramları belirlenmiştir.

Merkezi yönetim, merkeziyetçi yönetim, merkeziyetçilik gibi sözcüklerle de ifade

edilebilen *merkezileşme* kavramı; kararların merkez tarafından alınması, alınan kararların yürütülmesinden merkezin sorumlu olması, hizmet sunum şeklinin merkez tarafından belirlenmesi ve mali kaynakların merkezde toplanması olarak tanımlanmaktadır (Polatoğlu, 2003: 92). Özetle kamu gücünün merkezde toplanmasıdır (Eroğlu, 1974: 129).

Merkeziyetçi bir anlayışla kamu hizmetlerinin sunulması idari ve siyasi açıdan güçlü bir yönetim sağlayarak ülkenin terör ve bölünme gibi tehlikelerden korunmasını sağlar (Turan, 2016: 76). Hizmetlerin ve kaynakların tek elde toplanması hem planlama hem de harcama konusunda avantaj sağlayarak hizmetlerin ülke geneline dengeli şekilde dağılmasını, bölgeler arası dengesizliklerin azalmasını sağlamaktadır (Eryılmaz, 2007: 71). Bazı hizmetlerin sunumunda gereken büyük mali kaynakların ve uzmanlaşmanın merkezi yönetim tarafından sağlanması yerele göre daha kolay olacaktır (Versan, 1990: 70). Merkezileşmenin beraberinde getirdiği bu olumlu özelliklerin yanında bazı olumsuz özellikleri de mevcuttur. Merkeziyetçi anlayışın yoğun olduğu yönetim yapılarında bürokrasi ve kırtasiyecilik olarak adlandırılan olumsuz durumlar ortaya çıkabilmektedir. Planlama, harcama ya da yerelde oluşan ihtiyaçların giderilmesi için merkez in onayının beklenmesi, sürekli merkez ve yerel arasında yazışma yapılması zaman kaybedilmesine neden olmaktadır (Çoker, 1995: 20). Başka bir olumsuz özellik ise merkezileşme ve demokrasi arasındaki ilişkidir. Yerel halkın karar alma süreçlerine katılamaması veya alınacak kararları yönlendirme imkânının bulunmaması demokrasi ilkesiyle bağdaşmamaktadır (Versan, 1990: 71).

Yerelleşme kavramı, merkezi yönetimden yerel aktörlere bazı görev, yetki ve kaynakların aktarımı olarak tanımlanmaktadır (Eryılmaz, 2007: 77). Elindeki imkân ve kaynakları düşündüğümüzde, merkezi yönetim birimleri ülke genelinde tüm kamu hizmetlerini sunma imkânına sahip olsa da, ülkenin belirli bir coğrafyasında oluşan ihtiyacın giderilmesi ya da sadece belli yörelere sunulacak hizmetlerin merkezi yönetimin hiyerarşik yapısı dışında oluşturulmuş yönetim birimlerince yerine getirilmesi, hizmete muhatap olan vatandaşların yanında ülke yönetimi içinde olumlu bir anlayışı yansıtmaktadır (Tortop, 1994: 10-11). Hizmetler merkezi yönetimin hiyerarşik yapısı dışında örgütlenen yönetim birimleri tarafından yerine getirilmiş olsa da, merkezi yönetim, yasalarla sınırları çizilen vesayet yetkisini kullanarak yerelin faaliyetleri üzerinde denetim uygulayabilmektedir. Böylece ülke genelinde hizmetlerin bütünlüğü ve kaynakların etkin kullanımı sağlanmış olmaktadır (Gözler ve Kaplan, 2011: 61-63). Özetle yerelleşme kavramının temel amacı yerel nitelikli kamu hizmetlerinin yerelde oluşturulan yönetim yapıları vasıtasıyla sunulmasıdır (Nadaroğlu, 2001: 20).

Yerelleşme anlayışını benimseyen ülkelerde bazı olumlu ve olumsuz özellikler ortaya çıkabilmektedir. Yerelleşmenin olumlu özelliklerinin başında bürokrasiyi, kırtasiyeciliği ve merkezin iş yükünü azaltması gelmektedir (Gözler ve Kaplan, 2011: 45). Yine halkın yönetime ve karar alma süreçlerine katılımı konularında sahip olduğu avantajlar demokrasi ve yerelleşme arasında olumlu bir ilişkinin var olduğunu bize göstermektedir (Toprak, 2010: 15). İnsanların, günlük hayatlarını etkileyen yerel politikalara, merkezi politikalarından daha fazla ilgi göstermeleri de yerelleşme adına ifade edilebilecek bir başka olumlu durumu yansıtmaktadır (Tanzi, 1995: 297). Yerele yetki devredilmesi ve

mali olanaklarının geliştirilmesi sonucunda, yerel aktörler arasında ortaya çıkabilecek olan rekabet ortamı, yeniden seçilmek isteyen yerel yöneticilerin insanların taleplerine daha uygun hizmet sunumu gerçekleştirmelerine neden olabilecektir. Bu durum da açık ve şeffaf bir yönetim anlayışını ortaya çıkararak, yöneten ve yönetilenler arasında güven ortamının oluşmasını sağlayacaktır (Yüksel, 2013: 194). Yerelleşmenin olumsuz özelliklerinin başında ise özellikle aşırı yerelleşme durumunda ortaya çıkabilecek olan ülkenin bölünmesi tehlikesi gelmektedir (Sözen, 2013: 38). Özellikle terör ve mikro milliyetçi hareketlerin var olduğu ülkelerde yerelleşme ulus-devlet yapısı için bir tehdit oluşturabilmektedir (Ayrangöl ve Tekdere, 2016: 73). Ayrıca hizmet sunumu ve kaynak kullanımı konularında yerelin yetkilendirilmesi durumunda, hizmetlerin tüm ülkede dengesiz dağılması ya da bazı ihtiyaçların yeterince giderilememesi gibi sorunlar da ortaya çıkabilmektedir (Versan, 1990: 89). Yine, büyük çapta mali kaynak ve teknik uzmanlık gerektiren bazı hizmetlerin yerel yönetim birimlerine bırakılması da hizmetlerin etkin ve verimli olarak sunulması adına olumsuz bir özellik taşımaktadır (Onar: 620).

Kamu yönetimi ve bölgesel kalkınma teorisinde yaşanan değişimler, bu yeni anlayışa uygun kurumsal yapıların oluşturulması ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kurumsal yapıların en önemlilerinden biri BKA'lardır. BKA yapıları "*merkezi hükümet ve yerel yönetim ana yapısının dışında, çoğunlukla 'yumuşak' politika araçlarını entegre biçimde kullanarak yerel iktisadi kalkınmayı destekleyen, bölgesel bazda yerleşik, kamu tarafından finanse edilen kurumlar*" olarak tanımlanmaktadır (Halkier, 2006: 17). BKA'lara ilişkin yapılan tanımlamalar incelendiğinde, tanımlarda kullanılan temel unsurların; belirli bir coğrafi alanda hizmet yürütmeleri, ekonomik gelişmeyi sağlamaya çalışmaları ve kamu gücünden yararlanmaları olduğu görülmektedir (Koçberber, 2006: 37). Ajansların temel amacı ise bölgede var olan kaynakları yani içsel kaynakları kullanarak bölgesel gelişmeyi sağlamaktır. Dolayısıyla bölgelerin potansiyellerine ve sosyal yapısına uygun ajans yapıları oluşturulmalıdır. Her ne kadar BKA'ların kuruluş aşamasında merkezi yönetimin belirleyiciliği söz konusu olsa da, ajansların faaliyetlerini başarılı şekilde yürütmesi, bölge halkı tarafından sahiplenilmesine ve kamu-özel-sivil işbirliğinin başarısına bağlıdır (Yılmaz, 2011: 47).

BKA'ların dünyadaki ilk örneği 1929 ekonomik bunalımı sonrası, 1933 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan Tennessee Valley Authority (TVA)'dir (Ergun, 1993: 73-77). BKA'lar Avrupa'da ise II. Dünya Savaşı sonrasında kurulmaya başlanmıştır. Ajansların ABD'de ve Avrupa'da kurulmaya başladığı dönem düşünüldüğünde iki coğrafyada da ekonomik ve sosyal anlamda bölgeler arası gelişmişlik farklarının arttığı görülmektedir. Dolayısıyla ajansların kurulmasıyla amaçlanan bölgesel kalkınmanın sağlanması ve bununla birlikte bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesidir (Özer, 2008: 396). Daha önceleri merkezi yönetimin hiyerarşisi altındaki kurumlarla gerçekleştirilmeye çalışılan bu amaçlar, bölgesel kalkınma anlayışının değişmesi ve kalkınma ajanslarının kurulmasıyla birlikte yerel aktörlerin karar süreçlerine katıldığı, temelinde yönetişim olan müzakere ve uzlaşma kavramlarının ön planda olduğu yeni bir anlayışı yansıtmaktadır. Dolayısıyla karar alma süreçlerinde hiyerarşi değil "eşitler arası bir ilişki" kendini göstermektedir (Özer, 2010: 46).

2. TÜRKİYE’DE BÖLGE YÖNETİMİ VE KALKINMA AJANSLARI

Türkiye’de, merkez ve il ölçeği arasında yer alan kurumsal yapılar, tarihsel olarak uzun bir geçmişe sahiptir. 2006 yılından itibaren 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun kapsamında kurulmaya başlanan ve 2018 yılında 4 numaralı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’yle yeniden düzenlenen kalkınma ajanslarının mevcut yapısını daha iyi kavrayabilmek için, bölge kuruluşlarının geçmişinden ve geçen sürede nasıl bir evrim geçirdiklerinden söz etmek gerekmektedir. Bu başlık altında öncelikle, Türkiye’de bölge yönetimi konusunda gerçekleştirilmeye çalışılan kurumsallaşma çabalarından daha sonra ise kalkınma ajanslarının Türkiye uygulamasından söz edilecektir.

2.1. Türkiye’de Bölge Yönetimi

Türkiye’de bölge yönetimi, 1982 Anayasasının 126. maddesinde *Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilir*; hükmüyle düzenlenmiştir. Bu cümle dikkate alındığında, bölge yönetiminin sadece merkezi yönetimin taşra teşkilatı olarak kurulabileceği anlaşılmaktadır. Ancak tarihsel süreç incelendiğinde, Osmanlı Devleti döneminden itibaren bölgesel ölçekte kurumsallaşma çalışmalarının olduğu görülmektedir. Bu başlık altında bölge düzeyinde gerçekleştirilen kurumsallaşma çalışmalarına değinilecektir.

Türkiye’de bölge yönetimi Osmanlı Devleti’nden alınan miras doğrultusunda biçimlenmiştir. İlk bölgesel yönetim düzenlemesi 1913 tarihli “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanun-u Muvakkatı” ile oluşturulan “*Umumi Müfettişlikler*”dir. Bu düzenlemeyle Osmanlı Devleti teftiş bölgelerine ayrılarak her bir bölgenin başında bir genel müfettiş atanacağı belirtilmiştir (Bulut, 2002: 19-20). İdari yapıda gerçekleştirilen bu değişiklikle, Doğu Anadolu ve Makedonya gibi ulusal ve uluslararası alanda sorun teşkil eden bölgelerdeki problemlerin çözülmesi amaçlanmıştır. Genel müfettişlerin öncelikli görevi bölgelerdeki güvenlik sorunlarını çözmek, ikincil görevleri ise idari, mali, adli, bayındırlık, eğitim vb. alanlarda “ıslah” çalışmalarını gerçekleştirmek olarak belirtilmiştir (Koçak, 2010: 25-33). Umumi Müfettişlikler daha sonra 1921 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanununun 22. ve 23. maddelerinde düzenlenmiş (anayasa.gov.tr) ancak bu anayasa döneminde uygulanmamıştır. 1924 Anayasası döneminde ise, anayasada “bölge yönetimi”, “genel müfettişlik” veya “teftiş bölgeleri” gibi kavramlar yer almamasına rağmen 1927 tarihinde, 1913 tarihli yasaya dayanılarak 1164 sayılı Genel Müfettişlikler Oluşturulmasına Dair yasa kabul edilmiştir (Bulut, 2002: 20). Kanunun gerekçesinde il yapılanmasından kaynaklanan sorunların var olduğu ve kanunun amacı olarak ise “emniyet ve asayişin korunması, ortak ve sistemli bir yönetim ve kalkınma sağlamak” olduğu belirtilmiştir (Özdiñç, 2007: 94). 1164 sayılı yasaya dayanılarak çeşitli tarihlerde genel müfettişlikler kurulmaya devam edilmiştir (Demiröz, 1990: 58). 1952 tarihli 5990 sayılı kanun ile ise Genel Müfettişlik kurumunun hukuki varlığına son verilmiştir (Resmi Gazete, 29.11.1952). Genel Müfettişlik kurumu uygulamada kaldığı süre boyunca değerlendirildiğinde, ilk ortaya çıktığı dönemde daha çok güvenlik ve asayiş kaygısı taşıdığı ancak giderek sosyo-ekonomik kalkınma ve hizmet sunumu konularına evrildiği

görülmektedir (Özdiñç, 2007: 96).

Türkiye’de bölge düzeyinde kurumsallaşma çabalarına ilişkin bir diğere örnek, 1961 Anayasasıyla birlikte merkezi yönetimin taşra teşkilatı olarak bölgesel kuruluşların kurulmaya başlamasıdır. Aslında 1961 öncesinde Türkiye’de, idari yapılanmasının temelinde il olmasına ve 1924 Anayasasında “bölge” kavramı yer almamış olmasına rağmen çeşitli kanunlara dayanılarak bölge kuruluşları kurulmuştur. 1961 Anayasası öncesinde kurulan bu kuruluşlar ancak 1961 anayasası ile yasal bir dayanak kazanmışlardır (Tamer, 2001: 39). Bu tarihten sonra ise sayıları giderek artmıştır. Bu şekilde yeni bir örgütlenme yapısına gidilmesinin temel nedeni, yeni ekonomik sistemle birlikte ortaya çıkan etkinlik ve verimlilik gibi ilkelere uyum sağlamak adına hizmetler için en uygun ölçeğin belirlenmeye çalışılmasıdır (Tamer, 2001: 123).

Bölge ölçeğinde kurumsallaşma çabalarının bir diğere örneği 1982 Anayasası döneminde, 4.10.1984 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 71’ nolu Bölge Valiliği Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK)’dır (Türe, 1998: 71). 71’ nolu KHK ile, kamu hizmetlerinin etkin, verimli ve uyumlu olarak yerine getirilmesi için, bölge valiliği adında birden çok ili içine alan merkezi yönetim organları kurulması planlanmış ve Türkiye sekiz bölge valiliğine ayrılmıştır (Resmi Gazete, 4.10.1984: 10). 71’ nolu KHK ile özellikle güvenlik ve iktisadi konularda geniş yetkileri olan, mevcut il sisteminin üstünde yeni bir hiyerarşik kademe oluşturacak şekilde bir bölge sistemi oluşturulmak istenmiştir. Ancak bu yapı mevcut sistemi değiştirdiği için kamuoyunun yoğun tepkisine neden olmuş ve uygulanma imkanı bulamadan yürürlükten kalkmıştır (Tamer, 2001: 60).

Bir başka bölge yönetimi uygulaması ise, 10.07.1987 tarihinde kabul edilen 285 sayılı Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile birlikte kurulan *Olağanüstü Hal Bölge Valilikleri (OHBV)*dir (Resmi Gazete, 14.07.1987). OHBV uygulaması özellikle terör olaylarıyla mücadele etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak KHK incelendiğinde ikinci planda kalsa da, OHBV’lerin sosyo-ekonomik alanda da önemli hizmetleri yerine getirmeleri gerektirdiği görülmektedir (Bacanlı, 2012: 296). Güvenlik endişesi ile oluşturulacak OHBV bölgeleri, güvenlik sorunu çözüldükten sonra Bakanlar Kurulu tarafından alınacak bir kararla kaldırılabilir. Dolayısıyla OHBV’ler geçici bir bölge oluşturma uygulaması olarak adlandırılabilir (Sert, 2012: 124). OHBV’lerin geçici süreler için kuruluyor olması, bu yapıların bölgesel yönetimi veya bölge valiliği oluşturulması noktasında bir gelişme olarak değerlendirilemeyeceği yorumlarının yapılmasına neden olmuştur (Demiröz, 1990: 65).

Bölge ölçeğinde kurumsallaşma uygulamalarından bir başka örneği ise *Bölgesel Kalkınma İdareleri (BKİ)*dir. BKİ’ler rekabet gücü zayıf olan bölgeler için hazırlayacakları eylem planları ile öncelikle kamu yatırımlarının planlanması, izlenmesi, değerlendirilmesi, koordine edilmesi ve bölgenin gelişme potansiyellerinin artırılması konusunda çalışma yapmak için kurulmuştur (kop.gov.tr). Türkiye’de 1989 yılında kurulan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve 2011 yılında kurulan Doğu Anadolu Projesi (DAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı olmak üzere toplam dört adet bölge kalkınma

idaresi mevcuttur.

Türkiye’de Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)’nin kurulduğu 1960 sonrası gerçekleşen planlı kalkınma döneminde; Köylerin Altyapısının Desteklenmesi (KÖYDES) Projesi, Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) Projesi/Politikası, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri Projesi (GİDEM) (1997-2007), Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi (ZBK) (1997-2007), Doğu Anadolu Projesi (DAP) (2000-2020), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKAP), Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi (YHGP) (2003-2023), Çorum Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi (1976-1984), Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi (1982-1989), Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi (1991-2001), Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi (1990-1997) ve Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi (1997-2004) gibi bölgesel ölçekte projeler uygulanarak merkezi aktörler aracılığıyla bölgesel ve kırsal kalkınma konusunda gelişim sağlanmaya çalışılmıştır. Yine aynı dönemde, yukarıda belirtilen projelerin dışında; Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı (EGEV), Ege Bölgesel Kalkınma Ajansı (EBKA), Batı Akdeniz Ekonomisini Geliştirme Vakfı (BAGEV), Doğu Anadolu Projesi Ekonomik Kalkınma Ajansı Önerisi (EKA), Mersin Kalkınma Ajansı - Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi (MEKİK), Samsun Bölgesel Ekonomik Kalkınma Konseyi (SABEK) gibi kurumsal yapılar aracılığıyla bölgesel kalkınmanın yerel aktörler tarafından gerçekleştirilmeye çalışıldığı uygulamalarda mevcuttur (Akgül ve Efe, 2010: 35).

Türkiye’de bölge ölçeğinde kurumsallaşma çabaları ve bölgesel planlama anlayışı tarihsel olarak değerlendirildiğinde, öncelikle güvenlik kaygısıyla hareket edildiği ve son dönemlerde ise sosyo-ekonomik gelişmeyi sağlamak yaklaşımının benimsendiği görülmektedir. Uzunca bir dönem özellikle ülke bütünlüğünün bozulacağı, bölgesel bağılıkların artacağı gibi düşünceler nedeniyle bölge yönetimi ve bölge planı uygulamalarından kaçınılmıştır (Tekeli, 1972: 22). Gerek bölge ölçeğinde oluşturulacak kurumlarda gerekse bölge planı uygulamalarında idari ve mali anlamda merkezîyetçilik üst düzeyde uygulanmıştır.

2.2. Türkiye’de Kalkınma Ajansları

Türkiye’de kalkınma ajanslarının kurulması konusundaki en önemli etken Avrupa Birliği’ne (AB) aday diğer ülkelerdeki gibi AB’dir. AB tarafından hazırlanan İlerleme Raporları ve Katılım Ortaklığı Belgeleri incelendiğinde 2006 öncesinde özellikle bölgesel politikaların yürütülmesi amacıyla bölgede örgütlenecek idari yapıların eksikliği sıklıkla belirtilmiştir. Bölge ölçeğinde oluşturulacak olan bu yeni yapılarla amaçlanan, ülkenin AB yapısal fonlarından yararlanmasını sağlamaktır. 2006 sonrasında ise, ülkede kurulan kalkınma ajanslarının idari kapasitesinin geliştirilmesi, eğitim faaliyetlerine önem verilmesi ve proje hazırlama konularına değinilerek Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)’nın etkin bir şekilde kullanabilmesi amaçlanmıştır. Özetle Türkiye’de kalkınma ajanslarının kurulması konusunda önemli bir unsurun AB olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye’de kalkınma ajansları, 25/1/2006 tarihinde TBMM tarafından kabul

edilerek 8/2/2006 tarih ve 26074 sayılı numaralı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun'a göre kurulmaya başlanmıştır. 5449 sayılı kanunun birçok hükmü 703 sayılı KHK ile 2018 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Resmi Gazete, 9 Temmuz 2018). Yürürlükten kalkan hükümler 15 Temmuz 2018 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 4 numaralı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle yeniden düzenlenmiştir. 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 184. maddesine göre kalkınma ajanslarının kuruluş amacı kamu-özel-sivil arasındaki ilişkileri geliştirmek, kaynak kullanımda etkinliği sağlamak, yerel potansiyeli harekete geçirerek ulusal politikalar uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, bölgeler arası ve belge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır (Resmi Gazete, 15 Temmuz 2018, md. 184).

Kalkınma ajanslarının organizasyon yapısı Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisleri'nden oluşmaktadır. *Kalkınma Kurulu*, ajansın danışma organıdır. Bölgede kamu, özel, sivil, üniversiteler ve yerel yönetimler arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek amacıyla, bölgedeki illerin dengeli şekilde temsil edilmesini sağlayacak şekilde en fazla yüz üyeden oluşmaktadır (Resmi Gazete, 15 Temmuz 2018, md. 191). *Yönetim Kurulu*, ajansın karar organıdır. Tek ilden oluşan ajanslarda “*vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından*” oluşmaktadır. Yönetim kurulunun başkanı validir (Resmi Gazete, 15 Temmuz 2018, md. 193). *Genel Sekreter*, Kalkınma ajanslarının icra organıdır. Genel sekreter, genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri olarak yönetim kuruluna karşı sorumludur (Resmi Gazete, 15 Temmuz 2018, md. 195). *Yatırım Destek Ofisleri (YDO)* ise, ajanslara yapılan proje başvuruları hakkında yatırımcılara bilgi veren, yatırımcıların izin, ruhsat gibi işlerini takip eden ve başvurular hakkında ön inceleme yapan organdır. Görevleriyle ilgili olarak genel sekretere karşı sorumludur (Resmi Gazete, 15 Temmuz 2018, md. 197).

Organizasyon yapısı dışında, kalkınma ajansları için önemli noktalardan birisi de ajans bütçesidir. 5449 sayılı kanunun 19. maddesinde ajansların gelirleri; merkezi bütçeden nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine aktarılabacak paylar; il özel idaresi, belediye, sanayi ve ticaret odası bütçelerinden aktarılabacak paylar; Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlar; faaliyet gelirleri; ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar; bir önceki yıldan devreden gelirler olarak sıralanmıştı (www.mevzuat.gov.tr). 4 Numaralı kararnameyle ise; Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlar; faaliyet gelirleri; ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar; bir önceki yıldan devreden gelirler ile Cumhurbaşkanlığınca nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre genel bütçe vergi gelirlerinden her ajans için ayrı ayrı hesaplanacak paylar kanunda belirtilen gelirlere eklenmiştir (Resmi Gazete, 15 Temmuz 2018, md. 201). Ajans bütçeleri incelendiğinde, ajans bütçelerinde genel bütçeden aktarılan payların 2012 yılında %58 (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 39), 2013 yılında %36,4

(Kalkınma Bakanlığı, 2014: 19), 2014 yılında %62 (Kalkınma Bakanlığı, 2015: 24) ve 2015 yılında ise %55 (Kalkınma Bakanlığı, 2016: 19) olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kalkınma ajanslarının mali anlamda merkeze bağımlı olduğu söylenebilir.

Türkiye’de kalkınma ajanslarının gündeme gelmesiyle birlikte olumlu ve olumsuz birçok görüş dile getirilmiştir. Ajanslara yöneltilen eleştirilerden biri, ajansların Türkiye’nin üniter yapısını tehdit edeceğidir. Bu eleştiri Acil Eylem Planında Bölgesel Kalkınma Ajansları olan kurum isminin, 5449 sayılı kanunda Kalkınma Ajansları şeklinde değiştirilmesiyle giderilmeye çalışılmış (Yılmaz, 2010: 193), 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde de bu isim aynen korunmuştur. Bir başka eleştiri noktası, kalkınma ajansları ve küreselleşme arasındaki ilişkidir. Ajanslar aracılığıyla merkezi yönetimin devre dışı bırakılması ve uluslararası aktörlerin, görece güçsüz yerel-bölgesel aktörlerle doğrudan ilişki kurabilmesi, küresel aktörler için bir avantaj olarak dile getirilmektedir (Kavruk, 2009: 136-137). Kurum adında geçen “ajans” sözcüğünün Türkiye idari teşkilatı için yeni bir kavram olması ve daha önce kamu yönetimi sistemi içinde yer almayan ajansların kamu yönetimi teşkilatı içinde nerede yer alacaklarının açıkça ifade edilmemiş olması da yine eleştiri konusu olan diğer noktalar (Cilavdaroğlu, 2008: 135). Kalkınma ajanslarının kamu yönetimi teşkilatı içindeki yerine ilişkin sorun, 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde kurulan Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü ile çözülmeye çalışılmıştır. Ancak bu düzenlemeyle birlikte ajansların, merkez-yerel ekseninde merkeze daha yakın bir konumda yer almaya başlayacakları olası görülmektedir.

Kalkınma ajanslarına yöneltilen eleştirilerin yanında, ajanslar hakkında olumlu görüşlerde mevcuttur. Ajansların ülkede bir ilki gerçekleştirdiği ve Türkiye’de daha önce kurulan bölge yapılanmalarından farklı olarak merkeziyetçi anlayış yerine, karar organı olan yönetim kurulu ve danışma organı olan kalkınma kurulunda kamu-özel-sivil aktörlerin bulunmasının bölgesel kalkınma konusunda olumlu etki yapacağı belirtilmiştir (Karakılıçık, 2014: 466). Başka bir olumlu görüş ise, kalkınma ajanslarının kurulmasının AB’nin isteğinin dışında dünyada kabul edilen ekonomi ve kamu yönetimi modelleriyle olan uyumdur. Kalkınma ajanslarıyla birlikte aşağıdan yukarı kalkınma anlayışının gelişeceği, içsel büyüme teorisine uygun adımlar atılacağı ve refahın toplumun geneline yayılacağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla kalkınma ajansları sadece AB’nin dayatmasıyla değil, aslında gerçekten ihtiyaç duyulan bir kurumsal yapı olarak ifade edilmektedir (Öz, 2009: 83).

3. BATI AKDENİZ, DOĞU ANADOLU, FIRAT VE GÜNEY MARMARA KALKINMA AJANSLARI ÖRNEĞİ

Türkiye’de var olan güçlü merkeziyetçi yönetim geleneği ve kalkınma ajanslarıyla birlikte gerçekleştirilmeye çalışılan yeni bölgesel kalkınma anlayışı, ülkede merkez-yerel ilişkileri açısından yeni bir sorun alanının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu başlık altında öncelikle çalışmanın yöntemi, daha sonra ise Batı Akdeniz, Doğu Anadolu, Fırat ve Güney Marmara Kalkınma Ajanslarının faaliyet raporlarında yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Yöntem

Yöntem başlığı altında; araştırma deseni, çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları ile çalışmada kullanılan yöntem ve tekniklere değinilmiştir.

3.1.1 Araştırma Deseni

Çalışmada araştırma deseni olarak örnek olay incelemesi seçilmiştir. “Bir konu, olgu veya problemi anlamak için bir veya birden fazla olay veya kişiler kullanılarak yapılan çalışma” örnek olay incelemesi olarak tanımlanmaktadır. Olay kavramıyla bir birey, rol, grup, örgüt, topluluk ya da ulus gibi sınırlı şekilde ortaya çıkan bir fenomen kastedilmektedir (Punch, 2011: 144). Örnek olay incelemesi tek ögeli ya da çoklu olmak üzere iki şekilde yapılabilmektedir.

Tek ögeli örnek olay incelemesinde, araştırmak istenilen konu ile ilgili olarak tek bir olay ya da kişi belirleyerek araştırma gerçekleştirilir. Çoklu örnek olay incelemesinde ise, tek ögeli örnek olay incelemesine benzer şekilde tek bir konu üzerine odaklanılır ancak birden çok kişi veya olay üzerinde çalışılır. Birden çok örnek üzerinde çalışmak araştırmacıya genelleme yapma imkanı sunması ve seçilen örnekler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları göstermesi gibi avantajlar sağlamaktadır. Bu avantajları nedeniyle literatürde çoklu örnek olay araştırmasının tercih edilmesi (Güler, Halıcioğlu ve Tağın, 2015: 305-310) ve örnek olay sayısının en fazla dört ya da beş olması önerilmektedir (Creswell, 2013: 157). Çalışmada, sahip olduğu avantajlardan dolayı çoklu örnek olay araştırması yöntemi kullanılmıştır.

3.1.2 Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmanın kapsamı 2006’da Türkiye’de kabul edilen 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun çerçevesinde kurulan ve günümüzde faaliyetlerine 15.07.2018 tarihli 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle devam eden 26 adet kalkınma ajansıdır. Ancak araştırma deseni olarak belirlenen çoklu örnek olay incelemesinde, örneklemin dört ya da beş olması önerilmektedir. Bu nedenle kalkınma ajanslarının mevcut yapısını en doğru şekilde anlamlandırılmasını sağlayacak örneklem oluşturulmuştur.

Örnekleme oluşturulması aşamasında kullanılan temel kaynak Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü (1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kurulan Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü’nün birçok görevini üstlenmiştir) tarafından hazırlanan ve 2013 yılında yayınlanan İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)’dir. Ayrıca bölgelerin nüfusu, bölgelerin kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYH) ve bölgelerde istihdamın sektörel dağılımı da kullanılarak, birbirine en yüksek oranda benzer bölgeler belirlenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda TR61 Antalya, Isparta, Burdur illerini kapsayan Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA), TR22 Balıkesir, Çanakkale illerini kapsayan Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA), TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl,

Tunceli illerini kapsayan Fırat Kalkınma Ajansı (FKA) ve TRB2 Van, Muş, Bitlis, Hakkari illerini kapsayan Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA)'nın seçilen göstergeler temelinde benzer özellikler taşıdıkları görülmüş ve bu dört kalkınma ajansı örneklem olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla BAKA, GMKA, FKA ve DAKA dışındaki kalkınma ajansları çalışmanın sınırlarını oluşturmaktadır.

3.1.3 Yöntem ve Teknikler

Araştırma verilerinin elde edilmesinde, doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi, araştırılacak olgu veya olgularla ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin analizinin yapılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2017: 217). Bu kapsamda yazılı materyaller günlük, mektup, deneme, kişisel not, biyografi, kurumsal not ve rapor, hükümet açıklaması ve konuyla ilgili dosya, istatistik, kayıt gibi belgeler olarak sıralanabilir (Punch, 2011: 181). Çalışmada kurumsal rapor türü seçilerek, araştırma kapsamında belirlenen BAKA, DAKA, FKA ve GMKA'nın resmi internet sitelerinden elde edilen faaliyet raporları incelenmiştir. Örneklemde yer alan ajanslardan FKA faaliyet raporları 2009 yılından itibaren, diğer ajansların faaliyet raporları ise 2010 yılından itibaren hazırlanmaya başlanmıştır. Verilerin doğru şekilde anlamlandırılması amacıyla FKA'nın 2009 yılına ait faaliyet raporu kapsam dışı bırakılmış; BAKA, DAKA, FKA ve GMKA'nın 2010-2016 yılları arasını kapsayan dönem için hazırladıkları toplam 28 adet faaliyet raporu incelemeye alınmıştır.

BAKA, DAKA, FKA ve GMKA faaliyet raporlarının anlamlandırılması için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, basit bir sınıflandırma ya da bölümlendirmeden farklı olarak, basit bir okumayla doğrudan ortaya çıkmayan temel öğelerin kategorilendirilmesini sağlayan metodik, sistematik ve objektif bir tekniktir (Bilgin, 2006:2). Bu tekniğin kullanılması, nicel analizde uygulanan içeriğin bazı özelliklerinin frekansları üzerinden yorum yapmayı değil, metin içinde araştırılan tema, alt tema, kod, kategori gibi birimlerin arasındaki ilişkiyi ve bunların anlamlandırılmasını sağlamaktadır (Bal, 2016: 262). Böylece metinlerde görünen anlamın dışında, temalar arasında çıkan ilişkiler aracılığıyla görünmeyen anlamlara da ulaşma imkanı elde edilmiştir.

İçerik analizinde kodlamaların kelime, cümle, paragraf ya da metnin tamamı şeklinde yapılması mümkündür (Güler, Halıcıoğlu ve Tağm, 2015: 333). Bu çalışmada ise bunların yanında şekil, grafik, tablo gibi görsellerde ilgili temalarda kodlanmıştır.

Metinler üzerinde analiz yapılabilmesi için bir tema sisteminin oluşturulması ve temaların metin üzerinde kodlanması gerekmektedir. Tema sisteminin, çalışmada sorulan soruların cevaplanmasını sağlayacak şekilde ve doğru olarak belirlenmesi önemlidir. Literatürde incelendiğinde daha önce kullanılan bir tema/kod sisteminin olmadığı görülmüştür. Bu nedenle Kalkınma Ajansları için oluşturulan 4 numaralı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun ve belirlenen ajansların faaliyet raporları incelenerek bir tema sistemi oluşturulmuştur. Tema sistemi beş ana tema ve her ana tema için belirlenen alt

temalardan oluşmaktadır.

Çalışmada kullanılan tema sistemi; *Yönetim Yapısı* ana teması ve bu ana tema altında yer alan Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu, Genel Sekreter, Vali, Belediye Başkanı, İl Genel Meclis Başkanı, Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı, Kalkınma Bakanlığı, Diğer Bakanlık alt temaları; *Görevler* ana teması ve bu ana tema altında yer alan Kamu-Özel-Sivil İşbirliği, Bölgesel Gelişme, Bölge/Ajans/Proje Tanıtımı, Yerel Yönetimlere Teknik Destek, Kaynak Kullanımı alt temaları; *Yerelle İlişki* ana teması ve bu ana tema altında yer alan Eğitim Vermek, Toplantı/Çalıştay/Sempozyum/ Konferans Yapmak, Bilgi Vermek, Anket/Görüşme Yapmak, Ortak/Paydaş/İşbirliği, Yönlendirmek, Danışmak/Fikrine Başvurmak/Görüş Almak alt temaları; *Merkez/Bakanlık İle İlişki* ana teması ve bu ana tema altında yer alan Koordinasyon, Bilgi Vermek, Görüş Almak ve Onay Almak alt temaları; *Karar Alma* ana teması ve bu ana tema altında yer alan Kamu-Özel-Sivil İşbirliği/Ortaklığı (Yönetişim), Merkezi Organlar alt temalarından oluşmaktadır.

Örneklem belirlendikten ve temalar oluşturulduktan sonra öncelikle temaların belirlenen metinler üzerinde kodlanmasına ve elde edilen verilerin analiz edilmesi aşamasına geçilmektedir. Veriler MAXQDA Analytics Pro 12 (12.3.1 sürümü) programları ile analiz edilmiştir. MAXQDA programı, Nvivo ve ATLAS.ti programları ile birlikte nitel araştırmalarda en çok tercih edilen programlardan biri olması nedeniyle tercih edilmiştir (Güler, Halıcıoğlu ve Tağın, 2015: 142).

MAXQDA 12 analiz programına ajans internet sitelerinden elde edilen faaliyet raporları ajanslar için ayrı ayrı belge grubu oluşturularak eklenmiş ve faaliyet raporları oluşturulan tema sistemiyle kodlanmıştır. BAKA, DAKA, FKA ve GMKA faaliyet raporlarında ana temaların kodlanmasına ilişkin veriler MAXQDA Analytics Pro 12 programındaki ana temaların istatistikleri sekmesi (statistic of subcodes) (Grafik 1, 2) aracılığıyla, temalar ve alt temalar arasındaki ilişkilerin tanımlanması ise, görsel araçlar penceresi altındaki MAXMAPS sekmesi içinde yer alan Kod-Altкод-Bölümler Modeli (Şekil 1, 2, 3) kullanılarak anlaşılmıştır.

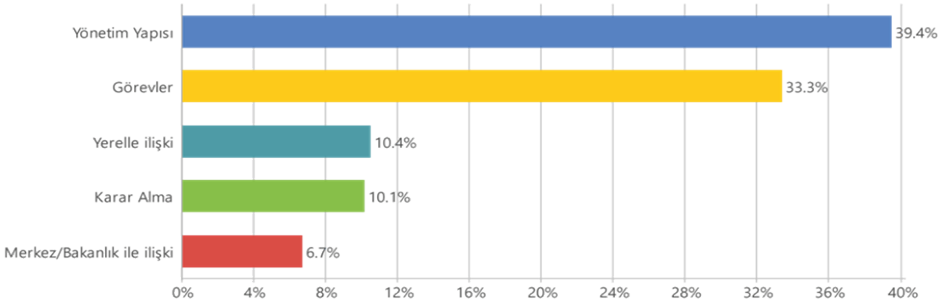
3.2. Bulgular

Bulgular başlığı altında tüm ana temaların örneklem olarak belirlenen dört kalkınma ajansının faaliyet raporlarındaki genel kodlanma istatistikleri (Grafik 1), ana temaların tek tek ajanslar özelinde ve ajansların ülkenin batısında ve doğusunda olmak üzere ikili şekilde gruplandırılmaları sonucunda oluşan kodlanma istatistikleri (Grafik 2) ile ajansların merkezi aktörlerle ilişkisini tanımlayan Merkez/Bakanlıkla İlişki temasının tüm alt temalarla ilişkisini (Şekil 1), ajansların yerel aktörlerle ilişkisini tanımlayan Yerelle İlişki temasının tüm alt temalarla ilişkisini (Şekil 2) ve ajansların karar alma süreçlerindeki ilişkileri tanımlayan Karar Alma temasının tüm alt temalarla ilişkisini (Şekil 3) içeren sonuçlar yer almaktadır.

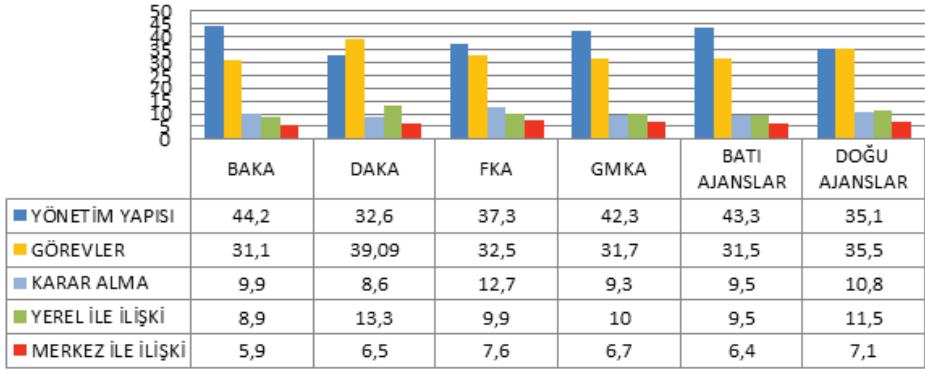
Grafik 1’de ana temaların örnekleme kodlanmasına ilişkin istatistikler yer almaktadır. Grafik 1 incelendiğinde en çok kodlanan ana temanın ajansların karar alma, danışma ve icra konularında faaliyet gösteren yönetim birimlerini kapsayan yönetim yapısı ana

teması olduğu görülmektedir. İkinci sırada 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle ajanslara verilen görevlerin yer aldığı görevler ana temasının, üçüncü sırada kalkınma ajansların yerel aktörlerle ilişki kurma biçimlerini tanımlayan yerelle ilişki ana teması ve dördüncü sırada ise kalkınma ajanslarının karar alma süreçlerinde merkezi aktörlerin mi yoksa yerel (yönetişim) aktörlerin mi belirleyiciliğinin olduğunu gösteren karar alma ana teması yer almaktadır. En az kodlanan ana tema ise merkez/bakanlık ile ilişki ana temasıdır. Merkez/bakanlık ile ilişki ana teması kalkınma ajanslarının merkezi aktörlerle ya da kanunda ajansların koordinasyonunu sağlamakla görevlendirilen Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile ilişkisinin hangi biçimlerde gerçekleştiğini tanımlamaktadır.

Grafik 1: Ana Temaların Genel Kodlanma İstatistikleri

Grafik 2, ana temaların tek tek ajanslar özelinde ve ajansların ülkenin batısında ve doğusunda olmak üzere ikili şekilde gruplandırılmaları sonucunda oluşan kodlanma istatistiklerini içermektedir. Ana temalar ajans özelinde incelendiğinde, en çok kodlanan ana temaların yerleri değişmekle birlikte birinci ve ikinci en çok kodlanan ana temaların yönetim yapısı, görevler; üçüncü ve dördüncü sıralarda ise yerelle ilişki ve karar alma ana temalarının yer aldığı görülmektedir. Son sırada ise genel istatistiklerde olduğu gibi merkezi aktörlerle ilişkiyi tanımlayan kod yer almaktadır. Grafik 2’de ajansların ülkenin batısında ve doğusunda yer alan ajanslar olarak gruplandırılması neticesinde de benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir.

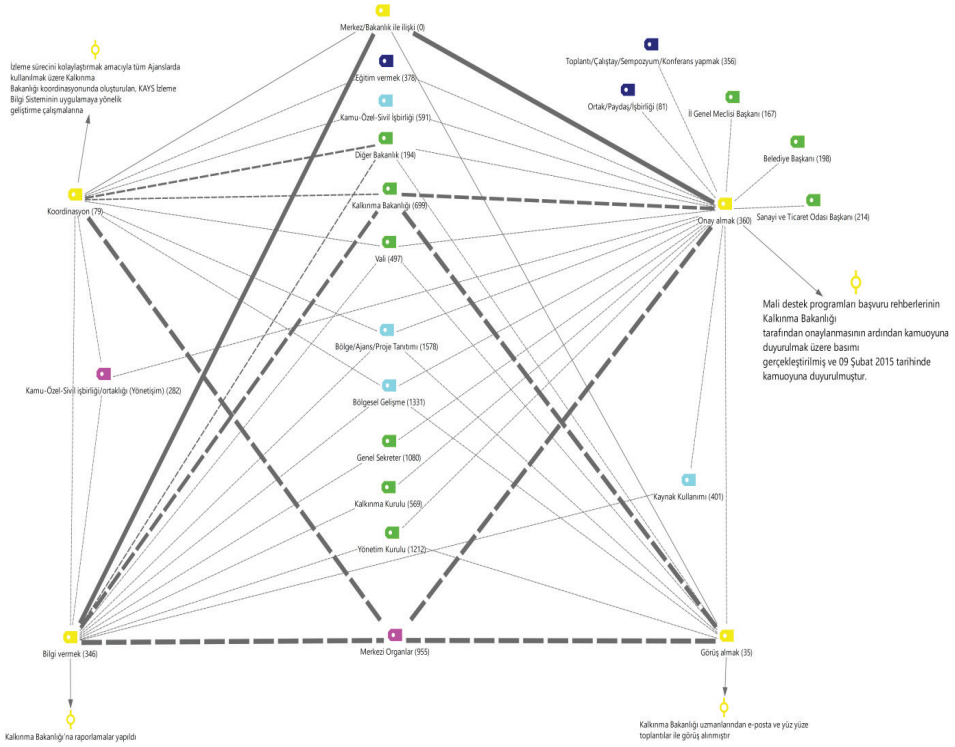
Grafik 2: Ana Temaların Ajans ve Ajans Grupları Özelinde Kodlanma İstatistikleri

Şekil 1, örneklemede yer alan ajansların merkezi aktörlerle ilişkisini tanımlayan Merkez/Bakanlıkla İlişki ana temasının tüm alt temalarla ilişkisini göstermektedir. Merkez/Bakanlıkla İlişki ana teması Bilgi Vermek, Görüş Almak, Koordinasyon ve Onay Almak olmak üzere dört alt temadan oluşmaktadır. Merkez/Bakanlık İle İlişki ana temasının kendi alt temaları arasından en çok Bilgi vermek ve Onay almak alt temalarının, daha sonra ise sırasıyla Görüş Almak ve Koordinasyon alt temalarının kodlandığı görülmektedir.

Şekil 1 incelendiğinde, 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle ajansların koordinasyonu ile görevlendirilen Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile kalkınma ajansları arasındaki ilişkinin genellikle bilgi vermek, onay almak ve görüş almak biçimlerinde gerçekleştiği görülmektedir. Dolayısıyla 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde yer alan koordinasyon ifadesinin, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve kalkınma ajansları arasındaki ilişkiyi tanımlamak konusunda yetersiz kaldığı, bakanlık ve kalkınma ajansları arasında koordinasyondan daha yakın bir ilişkinin gerçekleştiği söylenebilir.

Diğer bakanlıklar ve kalkınma ajansları arasındaki ilişki tanımlanırken ise koordinasyon ve bilgi vermek alt temalarının daha anlamlı olduğu görülmektedir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı dışındaki bazı bakanlıkların yerel düzeydeki bazı ilişkilerini ajanslar üzerinden kurmaları, bölgeyle ilgili bilgi taleplerini ajanslar aracılığıyla karşılamaları ve bölgede sundukları ekonomik teşviklerle ilgili bazı işlemleri ajanslar aracılığıyla gerçekleştirmeleri ortaya çıkan bu durumun temel nedeni olarak ifade edilebilir.

Şekil 1: Merkez/Bakanlıkla İlişki Temasının Tüm Alt Temalarla İlişkisi

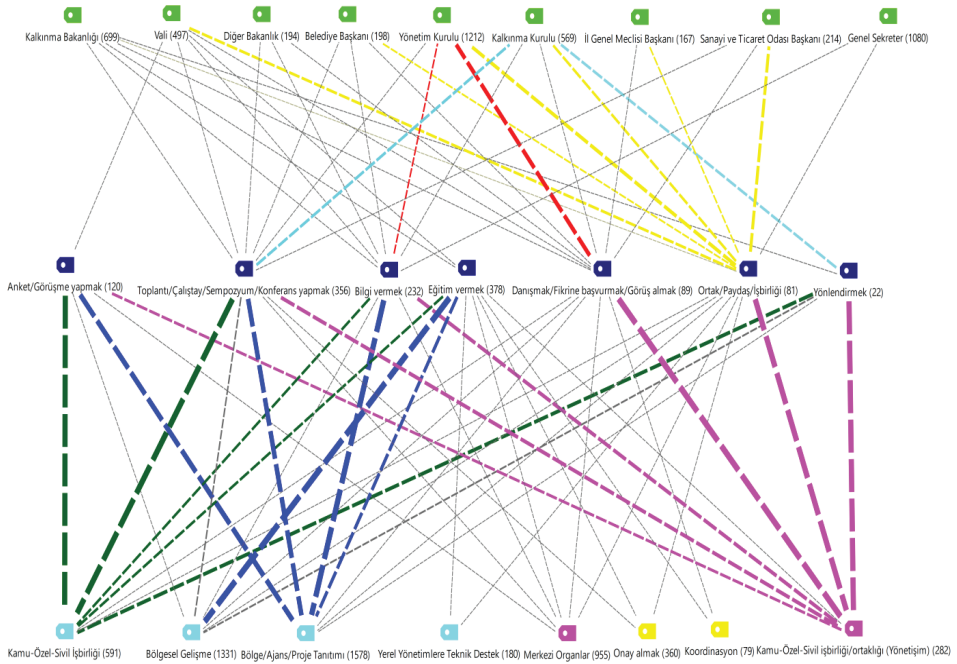
Şekil 2’de kalkınma ajanslarının yerel aktörlerle ilişkisini tanımlayan Yerelle İlişki ana temasının tüm alt temalarla ilişkisi yer almaktadır. Ajans faaliyet raporları incelendiğinde, kalkınma ajanslarının yerel aktörlerle Eğitim Verme, Toplantı/Çalıştay/ Sempozyum/ Konferans Yapmak, Bilgi Verme, Anket/Görüşme Yapmak, Ortak/Paydaş/ İşbirliği, Yönlendirmek ve Danışmak/Fikrine Başvurmak/Görüş Almak biçimlerinde ilişki kurdukları görülmektedir. Alt temalarda bu doğrultuda belirlenmiştir. Yerelle İlişki ana temasının kendi alt temalarıyla olan ilişkisine bakıldığında, sırasıyla Eğitim Verme, Toplantı/Çalıştay/Sempozyum/Konferans Yapmak, Bilgi Verme, Anket/Görüşme Yapmak, Ortak/Paydaş/İşbirliği, Yönlendirmek ve Danışmak/Fikrine Başvurmak/Görüş Almak alt temalarıyla yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Şekil 2’de yerelle ilişki ana temasına ait alt temaların ilişkili olduğu diğer alt temalar incelendiğinde, Yönetim Yapısı ana teması içinde yer alan Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu alt temalarıyla olan ilişki dikkati çekmektedir. Yönetim Kurulunun yerel aktörlerle Bilgi Verme ve Danışmak/Fikrine Başvurmak/Görüş Almak biçimlerinde, Kalkınma Kurulunun ise Toplantı/Çalıştay/Sempozyum/Konferans Yapmak ve Yönlendirmek biçimleriyle ilişki kurduğu görülmektedir. Bu şekilde yakın ilişkilerin ortaya çıkması temel nedenleri Kalkınma Kurullarının olağan toplantılar yapması ve yönetim kuruluna tavsiye vermek gibi görevlerinin bulunmasıdır.

Görevler ana teması içinde yer alan Bölgesel Gelişme ve Bölge/Ajans/Proje Tanıtımı alt temalarının Yerelle İlişki ana teması içinde yer alan Anket/Görüşme Yapmak, Toplantı/Çalıştay/Sempozyum/Konferans Yapmak, Bilgi Vermek, Eğitim Vermek alt temaları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu ilişkinin temel nedenleri, ajansların bölgesel gelişmeyi sağlamak için sunduğu mali destekler ve bölge tanıtımının yapılması konularında yerel aktörlere toplantılar aracılığıyla bilgi verilmesi, projelerle ilgili eğitimler düzenlenmesi olarak ifade edilebilir. Ancak bu süreçlere ilişkin olarak karar alma, uygulama ve denetleme noktalarında yerel aktörlerin etkisiz kalması önemli bir eksiklik olarak ifade edilmektedir.

Şekil 2: Yerelle İlişki Temasının Tüm Alt Temalarla İlişkisi

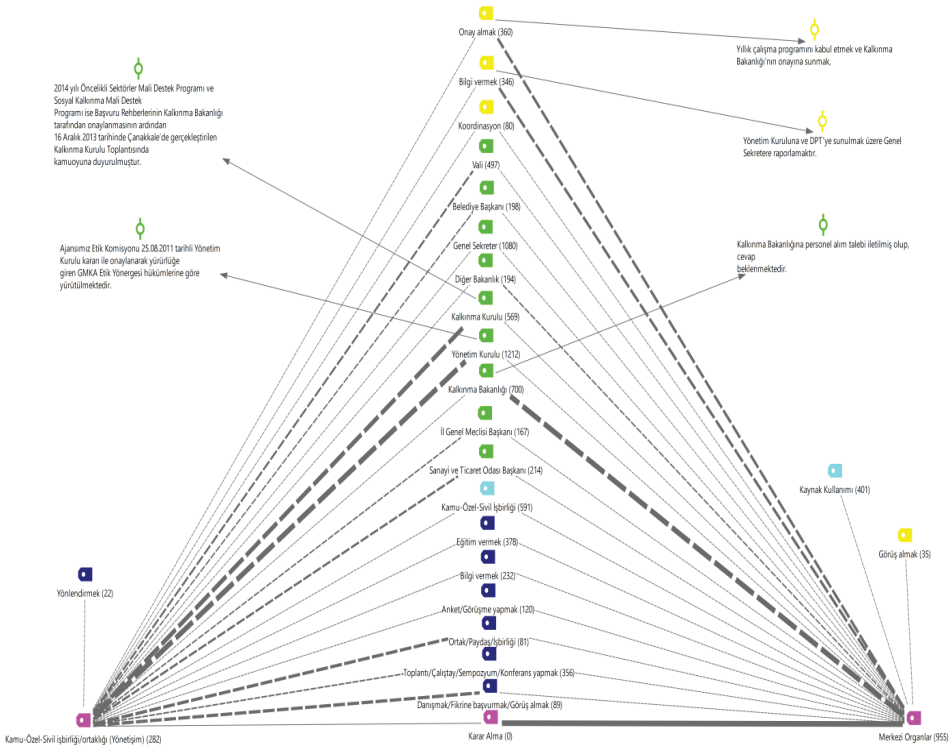
Şekil 3, Karar Alma ana temasının kendi alt temaları olan Merkezi Organlar ve Kamu-Özel-Sivil İşbirliği/Ortaklığı (Yönetişim) alt temaları ile diğer alt temaların ilişkisini içermektedir. Karar Alma ana teması, kalkınma ajanslarının aldıkları kararlarda belirleyici unsurun merkezi aktörler mi yoksa yerel aktörler mi olduğunu belirlemek için oluşturulmuştur.

Şekil 3 incelendiğinde Karar Alma ana teması kapsamında yer alan Merkezi Organlar alt temasının Kamu-Özel-Sivil İşbirliği/Ortaklığı (Yönetişim) alt temasına göre daha yoğun bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu ilişki merkezi aktörler olarak belirtilen Cumhurbaşkanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve diğer bakanlıkların karar alma noktasında ajanlar üzerinde yerel aktörlerden daha belirleyici olduğunu göstermektedir. 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle Sanayi ve Teknoloji

Bakanlığı'na verilen koordinasyon görevi düşünüldüğünde, ajanslar ve bakanlık arasında yakın bir ilişkinin varlığı normal olarak karşılanabilir. Ancak merkezi aktörlerle olan bu yakın ilişkinin onay almak ve bilgi vermek şekillerinde gerçekleşmesi, kalkınma ajanslarının merkezin bilgisi ve onayı dışında hareket edemediği yorumuna neden olmaktadır.

Kamu-Özel-Sivil İşbirliği/Ortaklığı (Yönetişim) alt teması, Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu alt temaları ile yakından ilişkili; vali, ortak/paydaş/işbirliği ve danışmak/fikrine başvurmak/görüş almak alt temalarıyla ise Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu alt temalarına göre daha zayıf olmakla beraber ilişkilidir. Bu ilişkinin temel nedeni kalkınma ajanslarının karar organı olan Yönetim Kurulunda ve danışma organı olan Kalkınma Kurulunda yerel aktörlere yer verilmesidir. Dolayısıyla yerelin karar alma noktasında paydaş olarak görüldüğü şeklinde bir yorum yapılabilmektedir. Ancak grafik dikkatle incelendiğinde, Kamu-Özel-Sivil İşbirliği/Ortaklığı (Yönetişim) alt temasının, kalkınma ajanslarının merkez ile ilişkiye geçme biçimini tanımlayan onay almak, bilgi vermek ve koordinasyon alt temalarıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kalkınma ajanslarının organizasyon yapısı içinde yer alan bu kurullarda yönetim teorisine uygun olarak yerel aktörlere yer verilmiş olsa da, özellikle alınan kararların merkezin bilgisi/onayı olmadan bağlayıcılık kazanamaması, kalkınma ajansları üzerinde merkezin belirleyici rolünün varlığına işaret etmektedir.

Şekil 3: Karar Alma Temasının Tüm Alt Temalarla İlişkisi

SONUÇ

Merkez-yerel ilişkisini kalkınma ajansları özelinde tanımlamak için yapılan bu çalışmada, “*Türkiye’de kurulan kalkınma ajanslarında merkezi aktörlerin belirleyiciliği, yerel aktörlere göre daha fazladır*” önermesinden hareket edilmiştir. Belirlenen kalkınma ajanslarının faaliyet raporlarında yapılan nitel araştırma sonucu elde edilen verilerle, kalkınma ajansların merkeze mi yoksa yerele mi daha yakın olduğu belirlenmeye çalışılmış, ayrıca merkezle ve yerelle olan ilişki kurma biçimleri de betimlenerek karar alma süreçlerinde etkin olan unsurların hangileri olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Örnekleme olarak belirlenen BAKA, DAKA, FKA ve GMKA faaliyet raporlarından elde edilen veriler değerlendirildiğinde, kalkınma ajanslarının yerel aktörlerle olan ilişkisinin toplantı, sempozyum, çalıştay vb. faaliyetler düzenleyerek yada eğitim toplantıları organize etmek suretiyle daha çok bilgi vermek şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Dolayısıyla kalkınma ajansları açısından yerel kavramı; kalkınma kurulu, yönetim kurulu ve ajansların yerel aktörlerle olan faaliyetlerini de içerecek şekilde geniş kapsamlı olarak ele alındığında, yalnızca bilgi verilen ya da belli konularda danışma faaliyeti yürüten bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kalkınma ajanslarının merkezi aktörle ilişkisi ise daha çok onay almak, görüş almak ve bilgi vermek biçimlerinde gerçekleşmektedir. Ajansların merkeze bilgi vermesi, çeşitli konularda görüş alması gibi faaliyetler, son söz hakkı kalkınma ajanslarında yani yerelde olduğu sürece önemli bir sorun olarak görülmemektedir. Ancak merkezi aktörlerden onay almak, ajanslar üzerinde vesayet hatta hiyerarşik üst şeklinde konumlanan bir merkez kavramını ortaya çıkarmaktadır. Kalkınma ajanslarının faaliyetlerini yönlendiren çalışma programı, bütçe ve bölge planı gibi belgelerin hazırlık sürecinde yerelde toplantılar yapıldığı, bakanlıktan görüş alındığı ve bu görüşler çerçevesinde belgelerin revize edildiği belirtilmiştir. Ayrıca bu belgelerin, bakanlık tarafından talep edilen revizyonlar dışında yine Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından onaylanması durumu da söz konusudur. Dolayısıyla yerelde kamu-özel-sivil işbirliği ile alınan kararlar dahi merkezin onayı olmadan geçerlilik kazanamamaktadır. Kalkınma ajanslarının icra organı olan genel sekreterin, yönetim teorisine uygun şekilde oluşturulan yönetim kurulunca belirlenmesine rağmen Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı onayı sonrası göreve başlaması da bu durumu gösteren bir başka önemli örnektir.

Özetle, belirlenen örnekleme tema-alt tema sisteminin kodlanması sonucunda elde edilen veriler “*Türkiye’de kurulan kalkınma ajanslarında merkezi aktörlerin belirleyiciliği, yerel aktörlere göre daha fazladır*” önermesinin doğru olduğunu göstermektedir. Bu önermeyi doğrulayan yargılar;

- Kalkınma ajansları merkezi aktörlerle daha yakın bir ilişkiye sahiptir.
- Kalkınma ajanslarının kararlarında son sözü söyleme yetkisi birçok alanda merkezi aktörlerdedir.
- Kalkınma ajansları merkezi aktörlerle bilgi vermek, görüş almak ve onay almak

biçimlerinde ilişki kurmaktadır.

- Ajansların Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'yla olan ilişkisi, koordinasyondan daha yakın bir ilişkiyi içermektedir.
- Kalkınma ajansları yerel aktörlerle toplantı yapmak ve eğitim vermek biçimlerinde ilişki kurmaktadır.
- Ajansların yerel aktörlerle olan ilişkisi, kamu-özel-sivil işbirliğini geliştirmek amacını gerçekleştirme noktasında eksiktir.
- Kalkınma ajanslarının organizasyon yapısı içinde merkezi aktörlerin ağırlığı söz konusudur, şeklinde sıralanabilir.

Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda tema-alt tema sisteminin geliştirilmesi ya da tamamen değiştirilmesi, bu çalışmada kullanılan örneklem dışında yeni bir örneklemin belirlenmesi ya da ülkede kurulan bütün ajanslar üzerinde araştırma yapılması gibi uygulamalar, kalkınma ajanslarına ilişkin daha detaylı analizler yapılmasına imkân sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

Akgül, Birol ve Efe, Mercan, “Dünyada ve Türkiye’de Bölge Planlama Çalışmaları ve Bunların Karşılaştırılması”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 19 Sayı: 4, 2010, s.19-45.

Ayranğöl, Zülküf, Mustafa Tekdere, “Yerelleşme Teorisinin Analizi ve Ekonomik Parametreler Üzerindeki Rasyonalitesi”, *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, 2016, s.55-83.

Bacanlı, Hakan, “Cumhuriyet Dönemi Olağanüstü Bölge Yönetimi Uygulamaları (Umumi Müfettişliklerden Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine)”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2012).

Bal, Hüseyin, *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2016).

Bilgin, Nuri, *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006).

Bulut, Yakup, “Türkiye’de Bölge Yönetimi Arayışları”, *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı: 35/4, 2002, s.17-41.

Cilavdaroğlu, Ahmet Alptekin, “Bölgesel Kalkınma Ajansları, Türkiye’de Kuruluş ve İşleyiş Sorunları”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2008).

Creswell, John W., *Nitel Araştırma Yöntemleri*, (çev. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir), (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013).

Çoker Ziya, *Yönetimde Yeniden Yapılanma*, (Ankara: 20 Mayıs Eğitim, Kültür ve Sosyal Dayanışma Vakfı, 1995).

Demiröz, A. Nazif, “Bölge Valiliği Üzerine”, *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı: 23/4, 1990, s. 55-70.

Eraydın, Ayda, “Bölgesel Kalkınmanın Yönetişim Çerçevesinde Kurumsallaşması: Kalkınma Ajansları”, içinde Birol Akgül, Nıfset Uzay, (der.) *Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları*, (Bursa: Ekin Kitabevi, 2010).

Ergun, Turgay, “Bölgelerarası Dengesizliklerin Giderilmesinde Bölgesel Örgütlenmelerin Önemi: “Tennessee Valley Authority”, *Amme İdaresi Dergisi*, 1993, Sayı: 26/1, s. 71-82.

Eroğlu, Hamza, *İdare Hukuku Dersleri*, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1974).

Eryılmaz, Bilal, *Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar*, (İstanbul: Erkam Matbaası, 2007).

Gözler, Kemal, Gürsel Kaplan, *Kısa İdare Hukuku*, (Bursa: Ekin Basım, 2011).

Gözübüyük, Şeref, Türkiye'nin Yönetim Yapısı, (Ankara: Turan Kitabevi, 2006).

Güler, Ahmet, Halıcıoğlu, Mustafa Bülent ve Taşgın, Serkan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015).

Halkier, Henrik, "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Çok Düzlemli Yönetişim: Avrupa Perspektifi", TEPAV Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 7-8 Eylül 2006, Ankara 2006.

Heper, Metin, Türkiye'de Devlet Geleneği, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2006).

Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansları 2012 Yılı Genel Faaliyet Raporu, 2013.

Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansları 2013 Yılı Genel Faaliyet Raporu, 2014.

Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansları 2014 Yılı Genel Faaliyet Raporu, 2015.

Kalkınma Bakanlığı, Kalkınma Ajansları 2015 Yılı Genel Faaliyet Raporu, 2016.

Karakılçık, Yusuf, Yeni Bölgeselleşme Politikaları ve Türkiye'de Bölge Yönetimi, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014).

Kavruk, Hikmet, "Türk Kamu Yönetiminde Bağımsız İdari Otoriteler ve Ajanslar", VII. Kamu Yönetimi Forumu; Küreselleşme Karşısında Kamu Yönetimi Bildiriler Kitabı, 2009, Kahramanmaraş.

Kendir Özdiñç, Hülya, "Neoliberal Politikalar Ve Bölge Yönetimi Sorunu: Türkiye Dene-yimi", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007).

Koçak, Cemil, Umumi Müfettişlikler 1927-1952, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010).

Koçberber, Seyit, "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi", Sayıştay Dergisi, Sayı: 61, 2006, s.37-55.

Nadaroğlu, Halil, Mahalli İdareler, (İstanbul: Beta Basım, 2001).

Onar, Sıddık Sami, İdare Hukukunun Umumi Esasları II. Cilt, (İstanbul: Hak Kitabevi).

Öz, Abdil Celil, "Kalkınma Ajanslarının Türk Kamu Yönetimi İçindeki Yeri", (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi 2009).

Özer, Yunus Emre, "Küresel Rekabet-Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye", Review of Social, Economic & Business Studies, Vol. 9/10, s.389-408.

Polatoğlu, Aykut, Kamu Yönetimi, (Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2003).

Punch, Keith F., Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, (çev. Dursun Bay-

rak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz), (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2011).

Sert, Osman, “Bölge, Türkiye’de Bölge Kavramı ve Kalkınma Ajanslarının Yapısı”, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, 2012, s.99-128.

Sözen, Süleyman (ed.), Kamu Yönetimi, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2979, 2013).

Tamer, Mustafa, Kalkınma ve Bölge Valiliği, (Ankara: DPT Yayın No: 2572, 2001).

Tanzi, Vito. “Fiscal Federalism and Decentralization: A Review of Some Efficiency and Macroeconomic Aspects”, The World Bank Research Observer, ABI/Inform Global, 1995, s. 295-315.

Tekeli, İlhan, Bölge Planlama Üzerine, (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, 1972).

Toprak, Zerrin, Yerel Yönetimler, (İzmir: Birleşik Matbaacılık, 2010).

Tortop, Nuri, Mahalli İdareler, (Ankara: Yargı Yayınları, 1994).

Turan, Erol (ed.), Kamu Yönetimi – Temel Kavramlar, (Konya: Palet Yayınları, 2016).

Türe, İlknur, “Türkiye’de Bölge Yönetiminin Niteliği, Sorunları ve Çözüm Arayışları”, Amme İdaresi Dergisi, Sayı: 31/2, 1998, s. 63-79.

Versan, Vakur, Kamu Yönetimi, (İstanbul: Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayını, 1990).

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017).

Yılmaz, Ali, “Kalkınma Ajansları Ve Yerel Yönetişim”, Türk İdare Dergisi, Sayı: 466, s.175-195.

Yılmaz, Bayram, “Mükemmel Halkla İlişkiler Yaklaşımı Açısından Türkiye’deki Kalkınma Ajanslarının Halkla İlişkiler Faaliyetleri: Baka Örneği”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2011).

Yüksel, Harun, “Türkiye’de Mali Yerelleşmenin Boyutları ve Ölçümü Üzerine Bir Değerlendirme”, Yönetim ve Ekonomi, Cilt:20, Sayı:2, 2013, s.191-208.

İNTERNET KAYNAKLARI

Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Tarihi Süreç,

<http://www.kop.gov.tr/sayfalar/tarihi-surec/61>, (Erişim Tarihi: 19.04.2016)

Resmi Gazete, 29.11.1952,Sayı. 8270

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8270.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8270.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.02.2016)

Resmi Gazete, Sayı: 18181, Tarih:4.10.1984, s.10

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18181.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.02.2016)

Resmi Gazete, Sayı: 19517, Tarih: 14.07.1987,

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.285.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.02.2016)

Resmi Gazete, 31.05.2013,Sayı. 28663

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130531.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130531.htm>, (Erişim Tarihi: 23.02.2017)

Resmî Gazete, 9 Temmuz 2018, Sayı. 30473, KHK/703, Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, md. 75, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180709M3-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.08.2018)

Resmi Gazete, 15 Temmuz 2018, Sayı. 30479, Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Kararname Numarası:4), md. 184, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.08.2018)

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1921 Anayasası), <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mevzuat/anayasalar/1921.html>, (Erişim Tarihi: 19.02.2016)

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 25/1/2006, Yayımlandığı Resmi Gazete: Tarih: 8/2/2006, Sayı: 26074, md. 1,

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5449.pdf>, (Erişim Tarihi: 18.03.2017)